

Välfärdsstaden återbesökt

Politiskt deltagande i det nya Malmö

Tomas Bergström

Abstract

Cities have developed a number of ways to secure participation from citizens in decisions about for instance the running of schools, childcare centres and care for elderly. Services of this kind are often seen as the core of welfare cities, and to secure a popular influence over the running of the services is central to questions of legitimacy. On the other hand, cities often nowadays spend time, energy and resources on facilitating investments, redeveloping run down city centres, and attracting a new class of well educated people. The latter kind of processes is often far from open, democratic and deliberative.

In a study from the early 1990s (Bergström 1993) it was concluded that the importance of city government for citizens' lives had grown immensely since early 20th century. At the same time most indicators of popular influence and democratic activity were showing diminishing values over time. Most citizens were bystanders. The question is then whether participation has become even less likely given the focus on efficient welfare production and city recovery/growth lately, concerns that has a number of traits that could be antagonistic to participation. The results show that despite extensive attempts to use e-petitions and citizen panels traditional forms of influence keep losing ground and cleavages between citizens increasingly becomes a problem.

Ett återbesök i välfärdsstaden

År 1993 publicerades en studie av «välfärdsstaden» Malmö (Bergström 1993) där utvecklingen från 1920-talet och framåt i Malmö skildrades. Avsikten var att ge en bild av hur den lokala politiska makten påverkat människor i staden och hur dessa i sin tur sökt påverka den politiska makten. Studien tog alltså sin utgångspunkt i frågan vad som hände med den lokala demokratin när den offentliga sektorn vuxit och blivit allt mer betydelsefull för människors vardag (Djupsund 1977:2; Tarschys 1978:7). Staden hade ingripit i människors liv allt mer påtagligt genom olika former av välfärdstjänster som skolor och barnomsorg, transporter och infrastruktur. Familje-, vänskaps- och grannskapsrelationer som hanterat t.ex. barnpassning och äldreomsorg ersattes av anställd, skattefinansierad personal. Allt större del av inkomsterna gick därmed också

Tomas Bergström är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
E-post: tomas.bergstrom@svet.lu.se

till kommunala skatter. Samtidigt, paradoxalt nog, var medborgarnas politiska deltagande i avtagande. Den enorma expansionen av kommunalt producerade välfärdstjänster förenades med ett minskat intresse för traditionell lokalpolitisk verksamhet. Politiken har inte närmat sig människorna när politikens verkningar har gjort det (Offe 1984:174). Röstande i kommunalval, medlemskap i politiska partier, deltagande i partiaktiviteter, offentliga demonstrationer, alla dessa aktiviteter minskade över tid. Medborgarna reducerades, lite drastiskt uttryckt, till åskådare. Detta är bekymmersamt om man vill hävda att det som sker i kommunerna är viktigt för vår demokrati (jfr Chandler 2010). Den lokala demokratins vitalitet på lång sikt kunde anses hotad, åtminstone det representativa systemet med politiska partier som centrala aktörer.

Sedan 1993 har utvecklingen i Malmö och andra städer på många sätt förändrats. De sägs vara aktörer i en global konkurrenssituation som handlar om arbetstillfällen och företagsetableringar (Dannestam 2009; Mukhtar-Landgren 2012). Städer söker locka till sig «den kreativa klassen» (Florida 2005) för att bli kunskapsstäder i stället för industristäder i förfall. Nya samarbeten etableras med privata företag i det som beskrivs som nätverkssamhället. Beslutsprocesser riskerar att bli mindre transparenta, beslutsmakten att förflyttas till andra platser än staden och dess territorium. Processerna är därmed inte alltid öppna, demokratiska och deliberativa. Produktionen av välfärdstjänster involverar ett stort antal aktörer förutom de kommunala. Upphandling av tjänster, privata alternativ inom skola och barnomsorg plus involvering av civilsamhällets föreningar i avhjälpan av sociala problem leder till svåröverskådlig och bristande styrbarhet. I städer som Malmö har också en påtaglig immigration ägt rum. En stor andel av Malmös befolkning kommer från länder som saknar (lokal-)demokratiska traditioner. De kan ha svårt att komma in, inte bara på arbetsmarknaden utan även i lokalpolitiken.

Detta väcker frågor om deltagandet försvårats då utvecklingen har ett antal drag som är närmast antagonistiska till tanken om brett deltagande på lokal nivå i traditionella former. Är de frågor som stått i fokus på senare tid såsom tillväxt/stadsutveckling och bästa sätt att organisera serviceproduktion mindre lämpade för inflytande via politiska partier och deliberativa processer?

Ambitionen i föreliggande artikel är därmed att vidareutveckla diskussionen från 1990-talet¹. Finns fortfarande ambitioner om brett deltagande? Har den lokala politiska aktiviteten ökat eller minskat? Står medborgarna ännu mer vid sidan av det politiska spelet då eliter förhandlar fram den nya kunskapsstaden?

1 En första utveckling av resonemangen skedde i ett konferenspaper (Bergström 2010). För värdefulla synpunkter på manus vill jag tacka Gunnar Bergström, Tove Dannestam och Matts Hansson i Malmö stad liksom Dalia Mukhtar-Landgren.

Välfärdsstadens fortsatta betydelse

Den offentliga sektorns expansion har inneburit att myndigheter allt mer ingriper i människors liv. Välfärdsstaten tar ett offentligt ansvar för medborgarnas välbefinnande och ingriper för att åstadkomma en jämnare fördelning av inkomster och livschanser. Det offentliga ansvaret förenas dock med privata valmöjligheter. I Sverige är den offentliga expansionen i stort liktydig med aktivitet i kommuner och landsting, välfärdsstaten är ovanligt lokal. Medborgarna kommer i stor utsträckning i kontakt med kommunen i rollen som serviceanvändare. Kommunen tillhandahåller bl.a. bostäder, vatten och avlopp, lokala transporter, barnomsorg, äldreomsorg och skolor på olika nivåer. Allt större del av inkomsten går också åt för att finansiera den kommunala verksamheten. År 2017 är skattesatsen 31:93, Sverigemedel 32:10 (www.scb.se).

Stadens betydelse för dess invånare har inte minskat sedan 1990-talet. Malmö Stad är kommunens överlägset största arbetsgivare med 24 000 anställda (december 2015).² Av den förvärvsarbetande dagbefolkningen 2014 var därmed 25 procent av kvinnorna och 7 procent av männen anställda av staden (Malmö stad 2015a:6). En generell reflektion är att staden är viktigare för kvinnor, dels då staden tagit över tidigare obetalt arbete utfört av kvinnor i hemmet, dels som arbetsgivare när kvinnor har tagit sig in på arbetsmarknaden. Den offentliga sektorn står också för stora inkomsttransfereringar, även på lokal nivå. År 2013 var i genomsnitt 9564 hushåll i behov av ekonomiskt bistånd (Malmö Stads välfärdsredovisning för år 2013, sidan 45). Antal biståndsmottagare i procent av befolkningen 2013 var 9,3 procent (i riket 4,3 procent).

Den skillnad som finns mot tidigare årtionden har mindre med välfärdens finansiering att göra än med produktion och organisation. Inom utbildning, barnomsorg och äldreomsorg finns nu alternativ till kommunala utförare. I början av 1990-talet befann sig ungefär hälften av barnen (0-6 år) i Malmö i den kommunala barnomsorgen. Andelen av befolkningen i åldern 1-5 år som var inskrivna i förskola hade 2015 ökat till 82 procent (Skolverket Kommunblad 2015). Andelen i enskild regi var 13 procent. Andelen elever i friskolor var 2015 drygt 16 procent i grundskolan och ungefär 44 procent på gymnasieskolan (Malmö stad 2016a). De fristående alternativen har större omfattning i Göteborg men framför allt Stockholm. Oavsett förändringarna i organisation är välfärdsstaten dock fortfarande lokal och det finns all anledning att fortsatt diskutera formerna för och omfattningen av medborgarnas inflytande över denna verksamhet.

En annan utveckling i Malmö som inte är direkt kopplad till stadens egen verksamhet är ökningen av antalet högskoleutbildade. År 2015 hade 47 procent i åldersgruppen 25-64 år eftergymnasial utbildning. Det är lägre siffror än

2 Innan sjukvården uppgick i Region Skåne var staden en ännu större arbetsgivare, 1990 fanns över 33 000 anställda.

i Stockholm och Göteborg men ändå en påtaglig ökning då andelen år 1990 var 21 procent (SCB). Högre utbildning har traditionellt förknippats med välinformerade, aktiva och engagerade medborgare. Denna utveckling borde då vara positiv för möjligheterna att åstadkomma en livaktig lokal demokrati.

Varför just Malmö?

Malmö representerar en grupp städer som ganska framgångsrikt har förvandlat bilden av en stad i industriell kris efter nedläggning av textilindustri och varv till en ny bild av staden som "kunskapsstad". Högre utbildning och arkitektur har varit byggstenar i förvandlingen. Ett antal strategier har använts såsom platsmarknadsföring och investeringar i infrastrukturprojekt (Dannestam 2009:23). En högskola med i nuläget över 20 000 studenter etablerades 1998. Öresundsbron öppnades år 2000 och skapade nya möjligheter till en regional arbetsmarknad. Västra hamnen, med bl.a. landmärket Turning Torso (designad av Santiago Calatrava), har bidragit till att Malmö inte längre ses som en tråkig industristad i förfall. Däremot är bilden lite kluven då den öppna arbetslösheten är hög och förvärvsfrekvensen låg jämfört med andra större städer i Sverige. Andelen låginkomsttagare är bland de högsta i Sverige (*Dagens samhälle* 2017, nummer 6). Några stora industrier finns inte längre. Segregation och gängkrig exponeras i massmedia. Det finns därmed, som bl.a. reportern Lars Åberg (2017) påpekat, två berättelser om Malmö. Bägge berättelserna kan bli verklighet i andra delar av Sverige.

Malmöns befolkning växte oavbrutet fram till 1970 (265 500 invånare) men kriser minskade befolkningen till 229 000 i mitten av 1980-talet. Nu växer befolkningen kraftigt igen och i slutet av 2015 fanns drygt 322 000 invånare. Tillväxten i Malmö är exceptionellt hög i jämförelse med andra städer (Salonen 2012:13). I någon mening kan Malmö ses som ett paradigmiskt fall (Flyvbjerg 2004:196), ett fall som «kraftigt belyser mer allmänna karakteristika hos samhället ifråga.» Malmö har historiskt sett också framstått som en symbol för den förverkligade socialdemokratin, ett mikrokosmos av Sverige. Malmö har däremot några särdrag som skiljer staden från jämförbara städer. Ett särdrag är närheten till Köpenhamn och därmed en speciell relation till huvudstaden i ett nordiskt grannland. Något som också särskiljer är de kommungränser som blev resultat av revideringar av kommunindelningar på 1970-talet. Malmö är en kompakt stad där omgivande villaområden tillhör andra kommuner. Många av de arbeten som skapats på senare tid går därmed till invånare i kringliggande kommuner. Malmöns problemområden är också relativt centralt belägna i motsats till många andra städer.

I artikeln kan långa tidslinjer användas genom återanvändning av den tidigare studien. Denna studie byggde på arkivmaterial, officiell statistik och intervjuer och avsåg tiden från 1920-talet till tidigt 1990-tal. Sedan dess har

några stora organisatoriska förändringar inträffat som fått vissa konsekvenser för staden. Region Skåne bildades 1999 vilket innebar att sjukvården bytte huvudman. Därutöver kommer medlemskapet i EU som förändrar spelregler för t.ex. upphandling och miljö och kan påverka möjligheterna till delaktighet och inflytande (jämför SOU 2016:10 *EU på hemmaplan*). I det stora hela kan ändå meningsfulla jämförelser bakåt i tiden göras. Jag förlitar mig denna gång i stort på sekundärkällor.³

Politiskt deltagande

Ordinary citizen's voices are now being heard very loudly in a number of countries. But the outcome depends on whether anyone is listening; when actual budgets and policies are at stake, political elites rarely listen to citizens (Pateman 2012:15).

Under lång tid har olika försök gjorts i Sverige och andra länder att vitalisera den lokala demokratin (se t.ex. Montin & Granberg 2013 kapitel 11). Det kan ske genom t.ex. "samråd, referensgrupper, webbpaneler, informationsmöten, café-dialoger, framtidsverkstäder, open space, deltagandebudgetering, rådslag och dialogforum" (Tahvilzadeh 2015:511). Avsikten är att försöka förankra beslut bättre, att åstadkomma en dialog mellan beslutsfattare och medborgare, liksom att skapa alternativa kanaler för inflytande.

Dessa demokratiska innovationer har dock utsatts för kritik:

För det första anses de inte i tillräcklig utsträckning utmana de politiska institutionerna för att engagera medborgarna. För det andra anses de inte tillräckligt inbäddade i institutionerna för att kunna påverka den förda politiken (Karlsson & Åström 2015:561).

Kommunikationen i medborgardialogerna riskerar att bli ensidig och inflytandet litet. "I bästa fall blir medborgardialoger triviala och resurskrävande processer" (Tahvilzadeh 2015:545). Deltagande demokrati kan avfärdas som en "refreshing but harmless deliberative idea" (Amnå 2006:603). Detta inte minst då fler arenor för politiskt engagemang kan utmana partiernas attraktionskraft (Kölln 2015:78f). Det finns dock motbilder av medborgardialoger där resurs-svaga grupper ges en möjlighet till ökat engagemang (Danielsson et.al. 2015).

Den tekniska utvecklingen med sociala medier ger möjlighet att pröva nya former för politisk aktivitet. En positiv tolkning av utvecklingen ser det som att trösklarna för politiskt engagemang sänks på ett sätt som öppnar för

3 Mer djupgående studier finns. Två statsvetenskapliga avhandlingar som studerar utvecklingen i Malmö efter 1990 är Dannestam 2009 och Mukhtar-Landgren 2012. En inträngande analys av ojämlikheten i Malmö görs i Stigendal 2016.

inflytande på politiken för nya, tidigare marginaliserade, grupper (Bäck et.al. 2015:657). Samtidigt kan problemen med politisk ojämlikhet t.o.m. öka (Bäck et.al. 2015: 697).

Förutom deltagande i olika former har valfrihet blivit ett påtagligt inslag i kommunal verksamhet. Medborgaren i relation till offentlig service blir här inte ett quasi-demokratiskt subjekt utan ett subjekt i egenskap av individ och konsument (Newman 2011:331). Det kan vara svårt för beslutsfattare och handläggare att söka förena de nya inslagen av marknadslogik och valfrihet med föreställningar om rättvisa och jämlikhet (Newman 2011:335). En rad delvis överlappande och konkurrerande kategoriseringar av medborgare kan identifieras med åtföljande typiska sätt att involvera dessa i beslutsfattande/serviceproduktion. Hur vi föreställer oss önskvärda roller för medborgaren får betydelse för utformningen av instrument för inflytande och delaktighet.

Tabell 1. Kategorier av medborgarskap (Newman 2011:339)

Categories of the citizen	Common involvement practices
Democratic	Representative, deliberative
Local communities	Partnership, participation
Service users	Consultation, personalization
Unheard citizens	Targeted initiatives to enhance voice
Consumerist	Choice, consultation
Young, modern	Digital, social media
Active, responsible	Co-production, delegation

Här återfinns allt från klassiska föreställningar om medborgaren som verksam i den representativa demokratin, liksom brukarmedverkan, inflytande genom val av t.ex. skola, den nya digitala verkligheten, till medborgaren som medproducent av välfärd. Slutsatsen inför den fortsatta framställningen är att det är svårt att begränsa sig till en entydig roll för medborgaren. Inflytande kan ske utifrån ett antal positioner och i en mängd former.

Utvecklingen av lokalt politiskt deltagande i Malmö

Vi kan nu vända uppmärksamheten mot medborgarnas intresse av och deltagande i lokalpolitiken i Malmö. Vad har hänt sedan 1990-talet? Har aktiviteten i etablerade former avtagit ytterligare? Det finns ett antal tänkbara mått, här identifieras några centrala sådana med utgångspunkt att statistik finns som går att jämföra över tid.

Ett mått är valdeltagande i lokalval. Deltagandet i lokalval är förhållandevis högt i Sverige och Malmö utgör inget undantag. Redan på 1930-talet deltog mer

än 70 procent av de röstberättigade i lokalvalen. En topp nåddes i valet 1973 med 90,4 procent. Siffrorna från de senaste valen är följande:

Tabell 2. Valdeltagande i val till kommunfullmäktige

1991	82,1 %
1994	80,9 %
1998	73,0 %
2002	72,5 %
2006	73,5 %
2010	74,3 %
2014	75,2 %

Siffrorna gick stadigt nedåt i en följd av val. Även om en viss återhämtning skett är det svårt att nå tidigare höga nivåer. I vissa valdistrikt är situationen särskilt illa. I valdistriktet Östra Hermodsdal-Gullviksborg var valdeltagandet 2014 lägst i landet med 48,2 procent i riksdagsvalet (SCB 2014). I kommunvalet var siffran ännu lägre: 39,7 procent. Samtidigt uppnådde Djupadal N 93,4 procent i samma val (SKL 2014).

Att lägga en röst vart fjärde år är inte särskilt betungande. En högre grad av engagemang är att ta på sig ett politiskt uppdrag vilket naturligtvis endast en minoritet av medborgarna kan göra. Följande tabell visar utvecklingen av politiskt förtroendevalda i Malmö sedan 1990. Tabellen visar ledamöter av kommunfullmäktige och av fullmäktige valda nämnder och styrelser. (Revisorer och styrelser i kommunala bolag är exkluderade).

Tabell 3. Valda representanter i Malmö stad

	Ordinarie	Suppleanter	Totalt	Invånare/uppdrag
1990	350	321	671	349
2015	266	237	503	632

Källa: Malmö stads årsbok och kommunens hemsida

2015 fanns 503 politiska uppdrag i Malmö vilket innebär i snitt 632 invånare per position. Några politiker har flera uppdrag. Därför är antalet aktiva personer lägre.

Mängden förtroendeuppdrag var länge ganska konstant. Under 1980- och 1990-talet skedde dock en tillväxt. Nämndernas storlek ökade, särskilt antalet suppleanter. Stadsdelsnämnder introducerades vilket påtagligt ökade förtroendeposterna. På senare tid har trenden vänt. De 10 stadsdelsnämnderna ersattes 2013 av fem stadsområdesnämnder. Antalet uppdrag har återigen minskat

samtidigt som befolkningstillväxten är hög. Kvoten invånare per företrädare blir rekordstor.

Bergström (1993) visade också att deltagandet i partiernas interna aktiviteter minskade över tid, att politiska aktiviteter under icke valår var relativt sällsynta och att partitidskrifter förlorade läsare. Det finns inga indikationer på att denna trend vänt. År 1921 samlades 25 000 personer då Hjalmar Branting talade på första maj, en uppslutning som nutida organisatörer bara kan drömma om. År 1992 fanns 6 760 medlemmar i Malmö arbetarekommun (Bergström 1993:28), i slutet av 2015 hade arbetarekommunen 2 135 huvudmedlemmar (Verksamhetsberättelse 2015). Som mest, då socialdemokraterna tillämpade kollektivanslutning av fackliga medlemmar, hade arbetarekommunen kring 1970 över 70 000 medlemmar.⁴ Det kommunala stödet till partierna har däremot ökat från 7,5 miljoner kronor 1991 till drygt 14 miljoner 2016 (uppgift från Stadskontoret, Malmö stad 2016-04-25).

En arena för lokalpolitisk debatt har länge varit dagstidningar. Även här har förändringar skett. *Arbetet* lades ned år 2000 och den återstående stora dagstidningen *Sydsvenskan* har fallande upplagesiffror. Tidningen har gått från en vardagsupplaga på 129 300 år 2005 till 95 000 år 2014 (TS Mediefakta 2015). Detta gäller pappersupplagan, räckviddsundersökningar visar en nedgång från knappt 300 000 till ca 180 000 från tredje kvartalet 2007 till 2015 (Orvesto 2015).

Malmö Stads välfärdsredovisning 2013 ger en del ytterligare information om attityder och delaktighet hos befolkningen. Andelen av befolkningen med lågt socialt deltagande år 2012 var 43 procent (tre eller färre av ett antal aktiviteter såsom studiecirkel, fackföreningsmöte, besök på bio/teater.) Andelen av befolkningen som hade lågt förtroende för samhällsinstitutioner 2012 var 25 procent för kvinnor respektive 31 procent av männen. Frågor ställdes också om delaktighet och inflytande till elever i skolår 6, skolår 9 och år 2 i gymnasiet. Ju äldre eleverna var desto mindre möjligheter ansåg de sig ha att påverka. Slutsatsen vi kan dra är att tilltron till lokalpolitiken är relativt låg och att en viss pessimism finns angående möjligheterna till inflytande. Enligt en undersökning 2016 har enbart 25 procent av de tillfrågade någon gång försökt påverka beslut som berör deras närområde (Malmöpanelen 15, hösten 2016).

Nya inflytandeformer

Vi kan alltså inte finna belägg för ökat politiskt intresse eller aktivitet i de traditionella politiska kanalerna. Men ett antal nya vägar att påverka har skapats genom möjligheten till t.ex. lokala folkomröstningar och medborgarförslag till de politiska församlingarna. Nilsson (2005:86) benämner vissa nya deltagandeformer som *inympade* i den representativa ordningen. Dessa utmanar inte

4 Nedgång och kris för lokala partier är ett generellt mönster i Europa, se Copus & Erlingsson (2012).

det politiska systemet utan handlar framförallt om att skapa kontaktytor mellan de politiska beslutsfattarna och medborgarna. Malmö har satsat ambitiöst på några sådana nya deltagandeformer efter en kartläggning av vilka åtgärder som Malmö stad kan genomföra för att, med stöd av Internet och mobila tjänster, öka Malmöbornas delaktighet i kommunala frågor (Stadskontoret 2008). Malmö var t.ex. första svenska kommun att introducera e-petitioner år 2008. *Malmöinitiativet* är ett e-petitionssystem som av staden beskrivs ge möjlighet att föra upp olika frågor till debatt på webben. Den som lägger fram ett förslag kan få stöd för frågan genom att andra «skriver under» förslaget. Om minst 100 personer skriver under förslaget går det vidare till aktuell nämnd som ett informationsärende.

De tio förslag som fått flest underskrifter (per 2017-02-16) återfinns i tabell 4:

Tabell 4. Förslag i Malmöinitiativet med flest underskrifter

	Underskrifter
För en giftfri stadsmiljö!	2 813
Akut övernattningslokal åt fattiga EU-medborgare	2 636
Förbjud rasistiska organisationer och dess ideologi i Malmö stad!	2 603
Tillåt reglerad cannabisförsäljning på prov	1 872
Fyrverkeriförbud i Malmö stad	1 430
Staty av Bosse Larsson	1 135
Renovering av Beijers Parks Café	838
För barnens skull - Låt Barn till ensamma mammor finnas kvar!	743
Sakta farten Malmö - Farthinder på kvartersgatorna i stadsdelen Möllevången	710
Gör Limhamns skjutbana till ett rekreationsområde	690

Förslagets fortsatta hantering är blandad. Kommunen kan påpeka att förslaget inte rör en kommunal angelägenhet, påbörja utredning eller meddela att arbete redan pågår i förslagens riktning.

Malmö har också en medborgarpanel, *Malmöpanelen*, där ett antal representativt utvalda Malmöbor kan rådfrågas. Panelen förenas inte med ytterligare deliberativa inslag. Sedan starten 2008 har det t.o.m. 2016 förekommit 15 generella frågeomgångar. Svarsfrekvensen var inledningsvis hög, som mest 76,5 procent i mars 2009. Därefter har intresset för att svara avtagit för att som lägst i november/december 2015 hamna på 38 procent. Panelen kan svara på en mängd frågor av olika karaktär, allt från vallokalers utformning till förtroendet för kommunala grundskolor. Det kan röra sig om specifika frågor kring t.ex. hastighetsbegränsning men också allmänna frågor om inflytande och kommunikationskanaler.

I Malmöpanelen 9 (april/maj 2013) ställdes frågor om kännedom angående Malmöinitiativet. Endast 20 procent sade sig känna till detta (däremot kände 43 procent till «medborgarförslag»). Det område där det anses vara viktigast att kunna komma med förslag och lämna synpunkter i Malmö är «Stadsplanering och trafik» (Malmöpanelen 12, april/maj 2015). Man vill i första hand komma med förslag och lämna synpunkter till politiker i Malmö via e-post (71 procent). Malmöinitiativet kommer först på tionde plats bland svarsalternativen med 19 procent (Malmöpanelen 12, april/maj 2015).

I en tidig utvärdering konstaterades att båda deltagarformerna är «utformade med syfte att involvera medborgarna i policyprocesser utan att för den skull frånta förtroendevalda ansvaret för det politiska beslutsfattandet» (Åström & Sedelius 2010:3). Det är upp till partier eller enskilda politiker att fånga upp idéerna och föra dem vidare. En enkät till initiativtagarna visade att endast 13 procent fått någon faktisk respons från kommunens politiker med anledning av sina initiativ (Åström & Sedelius 2010:27). Men Malmöinitiativet fångar upp och kanaliserar ett politiskt engagemang som annars inte skulle komma till uttryck (Åström & Sedelius 2010:14). Det är enkelt att föra fram åsikter och med samma enkelhet som i Facebook gilla dem.

En delad stad

Slutsatserna om sviktande intresse för lokal politik och låga aktivitetsnivåer måste kvalificeras på en viktig punkt. Liksom många andra städer skiljer sig förhållandena kraftigt åt mellan olika delar av staden (för en översikt av sociala och geografiska skiljelinjer i städer se van Kempen & Murie 2009). Andelen arbetslösa ligger generellt högt i Malmö, 15 procent, vilket är nästan dubbelt mot riksgenomsnittet (Malmö stad 2016b). Men förhållandena är radikalt olika i skilda delar av staden. De stora olikheterna i hälsa och levnadsförhållanden för Malmöborna ledde till tillsättandet av *Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö* med ambitionen att ge förslag som leder till minskade skillnader i hälsa och förbättrade levnadsvillkor. Kommissionen lämnade en slutrapport 2013 som fokuserade på åtgärder för att minska hälsoskillnader (Malmö stad 2013).

Vi vet också att det finns stora skillnader mellan infödda svenskar och immigranter i t.ex. bidragsberoende. En del av skillnaderna kan förklaras med sysselsättning. I Malmö var 2011 75 procent av de födda i Sverige i åldern 20–64 år förvärvsarbetande. Motsvarande siffra för födda i utlandet var 43 procent. 32 procent av Malmöborna är födda i utlandet (år 2015). Motsvarande siffra år 1995 var 20 procent. Om man lägger till personer födda i Sverige med båda föräldrarna födda i utlandet har 44 procent av Malmöborna utländsk bakgrund. Immigranter har också bosatt sig i vissa områden och Malmös bostadsområden visar olika mönster i bidragsberoende. Invånare i Malmö har också olika möjligheter att göra sin röst hörd pga. utbildningsnivå och språkkunskaper.

De som mest behöver stadens service är sämst utrustade för att framgångsrikt kräva sina rättigheter. De lägsta inflytandemöjligheterna återfinns i miljonprogrammets massproducerade bostadsområden. Vi får passivitet och lågt valdeltagande i vissa delar av staden, en aktiv kreativ klass i andra delar. Tio procent av befolkningen med svensk bakgrund bor i allmännyttan men 51 procent av de utlandsfödda eller med utländsk bakgrund år 2013 (Boverket 2015).

61 procent av stadens utlandsfödda är svenska medborgare (Bokslut Befolkning 2015, Stadskontoret s 16). Endast en minoritet utnyttjar sin rösträtt. På nationell nivå var valdeltagandet i riksdagsval 17 procentenheter lägre bland utlandsfödda i valet 2014 (SCB). Valdeltagandet i kommunfullmäktigevalet 2014 för utländska medborgare (alltså inte identiskt med utlandsfödda) i Skåne län var 30,3 procent jämfört med 84,8 procent för svenska medborgare (SCB).

Utrikes födda från icke-nordiska länder är generellt markant underrepresenterade på politiska toppositioner (Folke & Rickne 2015:188 ff). I Malmö kommunfullmäktige finns ett inslag av utlandsfödda ledamöter men andelen är faktiskt i avtagande. 7 utlandsfödda valdes in i fullmäktige 2014 (av 61 ledamöter dvs. 11 procent). Som mest, efter valet 2006, fanns 21 procent utlandsfödda i fullmäktige.

Tabell 5. Antal utlandsfödda kommunfullmäktigeledamöter (totalt 61 platser)

1991	3
1994	3
1998	6
2002	11
2006	13
2010	8
2014	7

Många immigranter kommer från länder utan demokratiska traditioner. Den enskilt största invandragruppen kommer från Irak (11 000 personer).

Några utmaningar för lokal demokrati

Varför är då medborgarna inte intresserade av lokalpolitik i de formella institutionerna? Till en del är lokal demokrati och politik kopplad till demokratin på andra nivåer (Tage Erlanders "kommunala samband"). Förklaringar till politisk inaktivitet kan därmed vara relativt generella även om välfärd organiseras och produceras *lokalt*. De förklaringar som erbjuds inkluderar t.ex. påståendet att man nuförtiden söker individuella, inte kollektiva, lösningar på problem. En annan typ av förklaring är politikens professionalisering. Politik, även på

lokal nivå, har förvandlats till en heltidssysselsättning. För att göra politisk karriär behövs utbildning, tid och tuffhet för att stå ut med en ingående offentlig granskning av aktiviteter och ibland rena hot. Politiken överläts till ett fåtal, speciellt intresserade personer. Vi får en ställföreträdande demokrati: en liten minoritet tar del i politisk debatt och maktkamper. Vi kan använda en fotbollsmetafor:

Voters no more expect to make decisions about what government should do than sports fans expect to go out on the field and play for the football team that they support (Rose 1989:53).

Men vi kan hitta andra förklaringar till vad som försvagar medborgarnas engagemang i traditionella former av demokrati, förklaringar som inte utgår från individers preferenser eller politikerrollens utformning.

Inflytande från *New Public Management* är en sådan tänkbar förklaring. Möjligheterna till styrning utmanas av det stora antalet privata aktörer och svårigheten att ha full kontroll över t.ex. upphandlingar (Nyberg 2015). Det kollektiva inflytandet ersätts till stora delar med individers inflytande genom kundval av olika slag (Feltenius & Wide 2015:592). Även om välfärdstjänsterna fortfarande finansieras gemensamt och är tillgängliga för alla så är tjänsternas innehåll inte längre enhetligt (Blomqvist 2016:41).

Antalet aktörer som är inblandade i beslutsprocesser kan vara förvirrande stort. Att involvera partners och «stake holders» på alla nivåer förvärrar problemet. Civilsamhällets organisationer har t.ex. en ökad roll i åtgärder för flyktingar, hemlösa, missbrukare etc. Organisationer har egna agendor och begränsningar i vad som är möjligt att påverka genom politiska beslut.

Avreglering och införandet av marknadsmekanismer försvårar hierarkisk kontroll. Skiljelinjerna privat-offentligt suddas ut. Välfärdproduktionen har förvandlats från ett paternalistiskt system till ett system av samproduktion, nätverkande och partnerskap. Vi har gått från en «nanny-state» till «Wikipedia government»⁵ (Bergström 2012). Staden är en möjliggörare av välfärd, inte nödvändigtvis producent. Resultatet av utvecklingen blir splittring och konkurrens vilket leder till en förlust av central auktoritet och politisk styrning (Olsen 2005:13). Policyprocesser blir röriga, komplexa, tvetydiga och motsägelsefulla (jfr Schofield, 2001:251). Rollen som lokalpolitiker blir allt mer komplicerad. Det yttersta ansvaret finns kvar men inte riktigt de möjligheter att ingripa som forna tiders «pampar» hade.

De lokala partiernas maktbas kan urholkas. Ett mer fragmenterat system är svårare att kontrollera ovanifrån. Medborgaren med inflytande över *alla* kommunens aktiviteter ersätts av en mångfald möjligheter att påverka i egenkap av förälder, hyresgäst, kund etc. Intensiteten i preferenser återspeglas i

5 Begreppet torde ha introducerats av Laureen Collins i *The New Yorker* 25 oktober 2010 i en kommentar om den engelska regeringens program *Big Society*.

aktivitetsnivåer och inflytande. De traditionella partierna i den representativa demokratin riskerar att sidsteppas allt mer och en avpolitisering blir resultatet, något som påtalades redan i början av 1990-talet (Montin 1992:44 ff.).

Politiken har också ändrat karaktär (jfr Bergström et. al. 2008). Relativt tydliga mål har ersatts av vaga, ofta konfliktfyllda, visioner som ibland är mycket löst kopplade till organisatoriska frågor. Ett exempel är *hållbarhet* (Meadowcroft 2007). När man söker implementera sådana idéer blir svagheterna uppenbara. Sammanfattningsvis har frågan om inflytande för medborgare på lokal nivå blivit en allt mer svåröverskådlig och komplex fråga. Nya möjligheter till inflytande har öppnats, samtidigt är det svårt för medborgaren att förstå när i processer inflytande är möjligt, var besluten faktiskt fattas och vem man ska vända sig till.

Inflytande över välfärd respektive tillväxt

Deltagandets relativt begränsade omfattning blir tydligt vid omvandlingen av Malmö genom ett antal stora projekt som Öresundsbron, Västra Hamnen och senast Malmö Live⁶ där nyckelgrupper av starka politiker och tjänstemän driver utvecklingen (Dannestam 2009). Samverkansprocesser och beslut i nätverk tenderar att vara problematiska i termer av transparens och inflytande. Tillväxtfrågor framstår därvid som ännu mer problematiska än de traditionella välfärdsfrågorna.

I en europeisk kontext har städer varit betydligt mer fokuserade på välfärdspolitik än deras amerikanska motsvarigheter. Numera har idéer om "trickle down effects" fått stort genomslag. Tillväxt skapar välfärd och skapandet av kunskapsstäder kommer ytterst att gynna även fattiga delar av städer. Alltså följer man två spår samtidigt. I Malmö formuleras det som ett «dubbelt åtagande». Staden ska tillhandahålla god service och tillväxt samtidigt. Servicedelen fick en formulering i det ambitiösa programmet *Välfärd för alla* som fokuserade på sociala klyftor och stadens delning. Men tillväxt presenterades som länkad till välfärd, ett «dubbelt åtagande». «Det första och grundläggande åtagandet är att sörja för att alla Malmöbor har en välfärd som ger en god levnadsstandard. Det andra åtagandet är att Malmö tillsammans med Lund måste vara tillräckligt starkt för att fungera som tillväxtmotor för Sydvästskåne, Skåne och Öresundsregionen» (Ilmar Reepalu i Handlingsplan «Välfärd för alla – det dubbla åtagandet, 2004).

An important conclusion resulting from the analysis is that there was no resonance for the re-contextualization of a strong growth-oriented role per se. Instead, it had to be legitimized with references to the historically fundamental welfare-oriented discourse of local government (Dannestam 2009:285).

6 En kombination av konserthus, kongresscentrum och hotell vars kostnader vållat debatt.

Ett fokus enbart på tillväxt framstod som otillräckligt men de två spåren är också väldigt olika i den utsträckning de tillåter deltagande, debatt och politiska konflikter. Välfärden är föremål för en omfattande debatt. De politiska partierna har olika uppfattningar om servicenivåer och hur välfärden ska finansieras och organiseras. Ett antal politiska poster fokuserar till större delen på välfärden. Tillväxt hanteras av en betydligt mindre grupp personer: ledande politiker i samarbete med högre tjänstemän och privata entreprenörer. Debatten är av begränsad omfattning och konsensus eftersträvas aktivt.

Staden har utvecklat en mer komplex relation till sina medborgare. I vissa fall är ett omfattande och tidskrävande deltagande det rätta sättet att få legitimitet för beslut. I andra fall är resultatet huvudsaken, staden kan argumentera för att snabba och kraftfulla åtgärder är nödvändiga. Åtgärderna är av nödvändighet en angelägenhet för en liten och välinformerad elit och får utvärderas i efterhand i ljuset av ekonomiska snarare än demokratiska indikatorer såsom graden av öppenhet eller deltagandets omfattning.⁷

De redan existerande skillnaderna i potentiellt och faktiskt deltagande accentueras av den vikt som tillmäts stadsförnyelse. Tillfällen att engagera medborgarna blir än färre om beslut tas i slutna nätverk, i förhandlingar och partnerskap med privata företag. Liksom en «rescaling» skett från nationella välfärdsstater till lokala välfärdsstäder så har tillväxt blivit en fråga om global konkurrenskraft. Kommunerna har ändrat både vad de arbetar med och hur de arbetar (Mukhtar-Landgren 2009:131).

This reorientation of urban government is characterised by a shift from the local provision of welfare and services to more outward-oriented policies designed to foster and encourage local growth and economic development (Hall & Hubbard 1998:2).

Textilindustri och skeppsvarv var hörnstenarna i den gamla ekonomin. När dessa industrier hamnade i kris och slutligen lades ned var den första reaktionen från stadens sida att ersätta dem med en bilindustri. En stor industritomt i hamnen såldes till SAAB för en krona. Den fabriken lades i sin tur ned tämligen omgående. Utvecklingen öppnade ett möjlighetsfönster där nya idéer prövades (Dannestam 2009:127).

Ett nytt fokus på snabba beslut i nätverk och partnerskap kan leda till nya farhågor för den lokala demokratins tillstånd. Ett demokratiskt underskott kan accelerera. Politikerna kan komma att befinna sig i en svår situation.

The increasing number and importance of multi-centered networks bring about a loss of central authority and political steering, elected officials and administrative leaders have limited

7 Visserligen kan hävdas att t.ex. byggfrågor alltid hanterats i mindre kretsar men omformningen av staden har nu en större omfattning.

capacity to deliberately design and reform public administration (Olsen 2005:13).

Ett antal kritiska punkter kan nämnas:

- Globalisering beskrivs ofta som något av en naturlag (Watson & Hay 2004). Städer sägs vara tvungna att anpassa sig till externt givna förhållanden med små möjligheter för lokal anpassning. Den ökade konkurrensen tvingar städerna att agera på samma sätt som alla andra. Det lämnar litet utrymme för lokalt agerande. Dessa påståenden kan användas för att begränsa folkligt deltagande även om många hävdar att städer faktiskt har alternativa handlingsmöjligheter.
- Mer lösliga politiska strukturer i form av nätverk riskerar att urholka möjligheterna till ansvarsutkrävande (Pierre 1998:189). Partnerskap är inte ansvariga inför medborgarna i allmänhet. Det bristande ansvarsutkrävandet och ojämnt fördelade deltagandet är svaga länkar i förhållandet mellan partnerskap och demokrati (Elander 1999:334f.).
- Partnerskapen är ofta relativt slutna. Partnerskap med privata företag kan därför vara svårförenliga med tanken om kritisk offentlig granskning. Massmedias möjligheter till insyn är begränsade jämfört med renodlade offentliga verksamheter. En viktig del av relationer i partnerskap är också förhandlingar. Dessa har sällan öppenhet som en grundläggande princip.
- Snabbheten i beslutsprocesser ger mindre utrymme för deliberation och debatt. I en upplevd situation av tuff konkurrens mellan städer finns ingen tid för tvekan.
- Nätverk bygger på personliga kontakter. Organiserat deltagande blir mindre viktigt. Fokus är till stor del på ledarna.

De kritiska punkterna kan dock bemötas med motargument: "development partnerships may not be anything more than a valuable supplement to traditional political institutions" (Andersen 2004:19). Slutna partnerskap och ökat tempo i politiken kan förvandlas till en fördel. Mindre byråkrati och minskad offentlighet presenteras som något som får saker och ting att hända. Lobbying i huvudstaden blir mer framgångsrik om man bagatelliserar interna åsiktsskillnader. En kris kan beskrivas som *partiernas* kris, inte nödvändigtvis en kris för lokal demokrati i sig själv. Antalet partimedlemmar minskar för varje år men orsaken behöver knappast vara bristande politiskt intresse (se Kölln 2015:67). Ett tydligt ledarskap behöver heller inte betyda elitvälde. Det finns exempel där starka politiska ledare har varit inkännande och framgångsrika i att initiera omfattande politiska debatter (Bergström, Gianoli, & Rao 2010).

Utvecklingen i relationen mellan representativ demokrati och nätverk kan tolkas på olika sätt och det framväxande nätverkssamhället ses som ett hot eller en möjlighet. En positiv syn ser nätverken som komplementära arenor som erbjuder nya sätt att länka beslutsfattande till medborgare och «stakeholders» utan de begränsningar som finns i representativ demokrati och partipolitik (Klijn & Skelcher 2007:588). Nya frågor på dagordningen, såsom miljö och hållbarhet, överskrider administrativa och politiska gränser. Detta kräver nya lösningar som tillför något till men inte totalt ersätter den existerande representativa demokratin. Nätverk och partnerskap kan skapa “arenas around the periphery of the representative system that can accommodate the changed nature of society and the complex policy problems it faces” (Klijn & Skelcher 2007:596).

En negativ syn ser tvärtemot nätverken som mer eller mindre oförenliga med representativ demokrati. Det slutna beslutsfattandet, oklarheten vad gäller deras konstitutionella position, exkluderingen av aktörer utan makt och managementtankars starka inflytande ses som problematiskt (Klijn & Skelcher 2007:588 and 593).

På det hela taget verkar nätverk och partnerskap inte erbjuda lösningar på en upplevd kris i lokal demokrati även om förespråkarna är mycket entusiastiska angående deras mervärde.

The critical edge to debates in the field have also been contaminated by the normative flavour of some governance network literature, especially that which starts from the theoretical premise that networks are predominantly characterized by horizontal relationships, self-steering and pluralism, and that too easily draws an association with deliberative forms of democracy (Klijn & Skelcher 2007:605).

Också inom produktionen av välfärd har utvecklingen i Malmö liksom andra stora städer minskat möjligheterna till deltagande och offentlig insyn. En våg av entreprenader, friskolor, bolagsbildningar och överlåtande av funktioner till civilsamhället leder till ökade svårigheter för de medborgare som vill påverka stadens välfärdsproduktion i allmänhet. I stället för att agera som medborgare förvandlas de till kunder vilket är en helt annan logik.

Slutsatser: Inflytande i olika spår

Vi kan nu försöka sammanfattande besvara de inledande frågorna som ställdes. Vi kan slå fast att ambitionerna om ett brett deltagande lever och frodas. Det är en underliggande norm i alla diskussioner om lokal demokrati att ett brett deltagande är eftersträvansvärt och Malmö utgör inget undantag. Nya instrument för ökat deltagande har introducerats på ett ambitiöst sätt.

Den ursprungliga studien konstaterade att välfärdsstaden hade expanderat och blivit allt viktigare för invånarnas vardag. På samma gång visade

indikatorerna över politiskt engagemang och aktivitet vikande siffror. Uppdateringen ger inte anledning till mer optimism. Den offentliga sektorn har slutat växa i termer av antal anställda etc. men är fortfarande viktig för medborgarnas välfärd. Samtidigt som nya former för deltagande skapats går dock de traditionella inflytandeformerna med partierna som främsta bärare kräftgång.

Medborgare av idag tycks alltså engagera sig i konkreta sakpolitiska frågor och väljer ofta bort partipolitiken. De söker former som har stor verkansgrad men som tar lite tid (Åström & Sedelius 2010:22).

Globalisering, privatisering, nätverkssamhället och andra tendenser riskerar att ytterligare försvåra möjligheterna till en livaktig lokal demokrati.

Malmö är också fortfarande en delad stad, t.o.m. i ökad omfattning. Förändrade förutsättningar för stadens verksamhet har lett till ökade svårigheter för allmänhetens insyn, brett deltagande, verkningsfull politisk styrning och ansvarsutkrävande. Från 1 maj 2017 slopas stadsområdesnämnderna och tre nya nämnder/fackförvaltningar skapas för att lösa utmaningar som arbetsmarknadsfrågor, försörjning, hemlöshet och ökande befolkning. Påtagliga brister i likvärdighet mellan olika skolor och förskolor har t.ex. påtalats av Skolinspektionen i en serie inspektioner (Skolinspektionen 2013). Klyftan mellan de delaktiga och de som står utanför har vuxit.

Inflytande sker alltmer i olika «spår» där aktivitet sker i olika former och olika utsträckning.

1. Det första spåret är den klassiska «Homo politicus», människan som samhällsvarelse. Inflytandemöjligheterna för välutbildade, resursstarka och aktivitetensinriktade är i dag *bättre* än tidigare. Det finns många nya kanaler som kan ersätta ett partisystem på tillbakagång.
2. Det andra spåret har valfrihet som kännetecken. För att återknyta till Janet Newman ser vi medborgarna allt mer som brukare eller kunder som får föra fram sina individuella önskemål via digitala kanaler. Medborgarna blir egencentrerade kunder, de resursstarka kan påverka sin vardag genom aktiva val. Inflytande på det individuella planet underlättas av marknadsinslagen. Det kollektiva inflytandet liksom inflytande på områden som inte omedelbart berör individen kan dock försvagas. Varför bekymra sig om verksamheter som man själv inte kommer i kontakt med?
3. Det tredje spåret innebär mer eller mindre frånvaro av inflytande. Olikheterna ökar, en allt större grupp står inte bara utanför arbetsmarknad utan också politiken. En sådan grupp har alltid funnits men är inte längre marginell.

Deltagandet har alltså både underlättats och försvårats på samma gång. Homo politicus har fått fler möjligheter att engagera sig. Problemet är om allt fler inte vill/kan ikläda sig denna roll. Åtgärder mot bristande aktivitet blir selektiva och riktar sig mot vissa grupper. Därmed riskerar de att förstärka bilden av «de andra». Härvidlag avviker Malmö egentligen inte från andra städer. Städer så olika som Köpenhamn, Kapstaden och Toronto har till en del samma problem och utmaningar avseende integration och inflytande för olika grupper som Malmö (se skildringar i Björkdahl & Strömbom 2015).

Men kanske behöver vi inte vara nostalgiska, även den lokala demokratin kan behöva förändras. Om människor vill vara åskådare och avstår från aktivitet i traditionella former så är de fria att göra detta. Engagemang kan ta sig nya uttryck och former. Valmöjligheter finns, sociala medier är ett forum för debatt, civilsamhället ger alternativa kanaler för aktivitet. Under en tid har fokus varit på tillväxt och effektivitet. Nu får välfärdsfrågorna ökad aktualitet, till stor del som resultat av krishantering. Malmö räknar med en befolkningstillväxt på 2,6 (tidigare 1,5) procent per år fram till 2019 (Malmö stad 2016c). Exempelvis beräknas enligt ansvarigt kommunalråd antalet skolungdomar öka med ca 8 400 elever 2016–2019 (Socialdemokraterna Malmö 2016). Det leder till behov av att bygga 17 nya skolor och anställa ytterligare 840 lärare utöver de 3 100 som redan är anställda. Här står staden och lokalpolitiken inför formidabla utmaningar. Som mål för en studieresa med de högre cheferna i Malmö stad i september 2016 valdes följaktligen också Detroit (!).

Litteratur

- Abrahamsson, Hans, 2012. *Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter*. Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö.
- Amná, Erik, 2006. "Playing with fire? Swedish mobilization for participatory democracy", *Journal of European Public Policy*, Vol. 14, No 4, s. 587–606.
- Andersen, Ole Johan, 2004. "Public-Private Partnerships: Organisational Hybrids as Channels for Local Mobilisation and Participation?", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 27, No. 1, s. 1–21.
- Bergström, Tomas, 1993. "Välfärdsstaden", s. 31–93 i Stenelo, Lars-Göran & Norrving, Bengt (red.), *Lokal makt*. Lund: Lund University Press.
- Bergström, Tomas, Hedegaard Sørensen, Claus & Henrik Gudmundsson, 2008. *Reinterpreting Implementation. Sustainable transport as a paradigmatic case*. TransportMistra's Final Scientific Conference, November 26–27, 2008.
- Bergström, Tomas, 2010. *Dual tracks? On the different levels of participation in welfare issues and questions of city development*. Paper EGPA meeting, Toulouse, September 8–10.
- Bergström, Tomas, Gianoli, Alberto & Rao, Nirmala, 2010. "Strong leadership and local democracy: rivals or potential allies?", in Daemen, Harry & Schaap, Linze (eds), *Renewal in European Local Democracies*. Wiesbaden: Springer Verlag.

- Bergström, Tomas, 2012. *Grassroots Governance in Swedish Municipalities. A Supplement or "Wikipedia Government"*. Paper EGPA meeting, Bergen, September 7-9, 2012.
- Björkdahl, Annika & Strömbom, Lisa (red.), 2015. *Divided Cities – Governing Diversity*. Lund: Nordic Academic Press.
- Blomqvist, Paula, 2016. "NPM i välfärdsstaten: hotas universaliteten?", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Vol. 118, No 1, s. 39-67.
- Boverket, 2015. *De allmännyttiga bostadsföretagens utveckling på bostadsmarknaden*. Rapport 2015:11.
- Bäck, Emma, Bäck, Hanna & Gustafsson, Nils, 2015. "Ungas politiska deltagande. Nya former och aktivitet genom sociala medier?", i *Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi som bilaga till SOU 2015:96.
- Chandler, James, 2010. "A rationale for local government", *Local Government Studies*, Vol. 36, No. 1, s. 5-20.
- Copus, Colin & Erlingsson, Gissur, 2012. "Parties in Local Government: A Review", *Representation*, Vol. 48, No. 2, s. 235-247.
- Danielsson, Marianne, Gustafsson, Per & Hertting, Nils, 2015. "Vem vinner på medborgardialog?", i Bengtsson, Bo, Myrberg, Gunnar & Andersson, Roger, *Mångfaldens dilemman. Medborgarskap och integrationspolitik*. Malmö: Gleerups.
- Dannestam, Tove, 2009. *Stadspolitik i Malmö. Politikens meningsskapande och materialitet*. Lund Political Studies 155 (diss.).
- Djupsund, Göran, 1977. *Förvaltning, intressegrupper och partier: interaktion, representation och plattform*. Meddelanden från statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi, Serie A:117.
- Elander, Ingemar, 1999. "Partnerskap och demokrati", Demokratiutredningens forskarvolym IX, SOU 1999:83.
- Feltenius, David & Wide, Jessika 2015. "Deltagardemokrati eller affärsangelägenhet? Om kollektivt deltagande i en marknadiserad äldreomsorg", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Vol. 117, No 4, s. 587-615.
- Florida, Richard, 2005. *Cities and the Creative Class*. New York: Routledge.
- Flyvbjerg, Bent, 2004. "Fem missförstånd om fallstudieforskning", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Vol. 106, No 3, s. 185-206.
- Folke, Olle & Rickne, Johanna 2015. "Vertikal ojämlikhet i politiken", i *Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi som bilaga till SOU 2015:96.
- Hall, Tim & Hubbard, Phil (eds), 1998. *The Entrepreneurial City: Geographies of Politics, Regime and Representation*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Karlsson, Martin & Åström, Joachim, 2015. "Kan e-petitioner utveckla den representativa demokratin?", i *Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi som bilaga till SOU 2015:96.
- Klijn, Erik-Hans & Skelcher, Chris, 2007. "Democracy and Governance Networks: Compatible or Not?", *Public Administration*, Vol. 85, No 3, s. 587-608.
- Kölln, Ann-Kristin, 2015. "Det sjunkande antalet partimedlemmar och demokratin", i *Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi som bilaga till SOU 2015:96.
- Malmöpanelen 15, hösten 2016.
- Malmö stad, 2004. *Handlingsplan "Välfärd för alla – det dubbla åtagandet*.
- Malmö stad, Stadskontoret, *eDemokrati Projektplan 2008*.
- Malmö stad, Stadskontoret, *Malmö stads välfärdsredovisning 2013*.

- Malmö stad, 2013. *Malmöns väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa. Slutrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö.*
- Malmö stad, 2015a. *Arbetslöshet och sysselsättning i Malmö 2015 – en översikt.*
- Malmö stad 2015b, Stadskontoret, *Bokslut Befolkning 2015.*
- Malmö stad, 2016a. *Pedagogisk verksamhet*, <http://redovisningar.malmo.se/2015/arsredovisning-2015/verksamheterna/pedagogisk-verksamhet/>.
- Malmö stad, 2016b. *Arbetslöshet och sysselsättning i Malmö 2015 – en översikt. Arbetsmarknads-, gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen.*
- Malmö stad, 2016c. *Malmö och den nya befolkningsprognosen. Nuläge och prognos 2016-2019.*
- Malmö stad, 2016d. *Remissversion – Översyn av stadsområdesnämnderna och den sociala resursnämnden samt anknytande verksamheter med koppling till berörda nämnders verksamhet.* Stadskontoret, 2016-06-20.
- Meadowcroft, James, 2007. "Who is in charge here? Governance for sustainable development in a complex world", *Journal of Environmental Policy and Planning*, Vol. 9, s. 299-314.
- Montin, Stig 1992. "Privatiseringsprocesser i kommunerna – teoretiska utgångspunkter och empiriska exempel", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Vol. 95, No 1, s. 31-57.
- Montin, Stig & Granberg, Mikael, 2013. *Moderna kommuner* (fjärde upplagan). Malmö: Liber.
- Mukhtar-Landgren, Dalia, 2009. "The city (as) exhibition", i Eckart, Frank & Elander, Ingemar (eds), *Urban Governance in Europe*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag.
- Mukhtar-Landgren, Dalia, 2012. *Planering för framsteg och gemenskap: om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar.* Lund Political Studies 167 (diss.).
- Newman, Janet, 2011. "The involving public sector", *Scandinavian Journal of Social Theory*, Vol. 12, No 3, s. 331-341.
- Nilsson, Tom 2005. *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser.* Lund Political Studies 139 (diss.).
- Nyberg, Linda, 2015. "Politikens handlingsutrymme och konkurrensens lagar. Nyliberala föreställningar om stat och marknad i tre konkurrensregelverk", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Vol. 117, No 4, s. 505-530.
- Offe, Claus, 1984. *Contradictions of the Welfare State*. London: Hutchinson.
- Olsen, Johan P., 2005. "Maybe It Is Time to Rediscover Bureaucracy", *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 15, No 1, s. 1-24.
- Orvesto, 2015. *Räckviddsutveckling ORVESTO® Konsument 2007:1 – 2015:3*, http://www.tns-sifo.se/media/586276/r_ckviddsutveckling_2007_1-2015_3.pdf.
- Pateman, Carole, 2012. "Participatory Democracy Revisited", *Perspectives on Politics*, Vol. 10, No 1, s. 7-19.
- Pierre, Jon, 1998. "Conclusions", in Pierre, Jon (ed.), *Partnerships in Urban Governance. European and American Experiences*. Basingstoke: Palgrave.
- Rose, Richard, 1989. *Ordinary People in Public Policy*. London: Sage.
- Salonen, Tapio, 2012. *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation. En sociodynamisk analys av Malmö.* Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö.
- Schofield, Jill, 2001. "Time for a revival? Public policy implementation: a review of the literature and an agenda for future research", *International Journal of Management Reviews*, Vol. 3, No 3, s. 245-263.

- SKL, 2014, <http://skl.se/download/18.6102f03014b309118f2802bb/1424098811540/skl-valdeltagande-valdistriktsniva-2014.pdf>.
- Skolinspektionen 2013. *Uppföljning av tillsyn i Malmö kommun*. Beslut 2013-10-04. Skolverket, Kommunblad 2015.
- Socialdemokraterna Malmö, <http://socialdemokraternamalmo.se/wp-content/uploads/2014/10/Förslag-till-Verksamhetsberättelse-2015.pdf>,
- Socialdemokraterna Malmö, <http://socialdemokraternamalmo.se/korrekt-information-om-utmaningarna-for-malmos-skolor/>, publicerad 2016-01-28.
- Socialstyrelsen, 2014. *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2013*.
- SOU 2016:10, *EU på hemmaplan*.
- Statistiknyhet från SCB, Nr 2014:283.
- Stigendal, Mikael, 2016. *Samhällsgränser: Ojämlighetens orsaker och framtidsmöjligheterna i en storstad som Malmö*. Malmö: Liber.
- Tarschys, Daniel, 1978. *Den offentliga revolutionen*. Stockholm: Liber.
- Tahvilzadeh, Nazem, 2015. "Det våras för medborgardialoger", i *Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi som bilaga till SOU 2015:96.
- TS Mediefakta, 2015. *Upplage- och räckviddsutveckling 2005-2014*.
- van Kempen, Ronald & Murie, Alan, 2009. "The New Divided City: Changing Patterns in European Cities", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 100, No 4, s. 377-398.
- Watson, Matthew & Hay, Colin, 2004. "The Discourse of Globalisation and the Logic of No Alternative: Rendering the Contingent Necessary in the Political Economy of New Labour", *Policy and Politics*, Vol. 30, No 4, s. 289-305.
- Åberg, Lars, 2017. *Framtidsstaden: Om Sverige imorgon blir som Malmö idag, hur blir Sverige då?* Stockholm: Karneval förlag.
- Åström, Joachim & Sedelius, Thomas, 2010. *Representativ demokrati 2.0. En utvärdering av Malmöinitiativet och Malmöpanelen*. Slutrapport till Malmö stad, maj 2010.